

**Tuwanuä, Poli iqu
Galesiya
pmeqä iquaunqä äqäkqe
Yätamakqä kuknuä
hinuiqänjä iquvi**

Ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä kiŋganä eqämiŋuwä iqua, ii Israitqä iquautanänji. Itanŋi qänakŋi, Jisasi Iqu Poli wäunjuä imäkqä ique, kuknuä anŋuä we-hunqä-tänji, ämaqä Israitqä ma huizi iquau awä tuätŋqä ändowatkqe. Itanŋa huizi iinjä iquautanjä hui, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, Iqueqä ämaqä hipŋqä ipäqäkuwi, hanjä-iqe Iqueqä ämaqä iquau tii äwimakqe. Israitqä iqua kuknuä-suqä Mosisi iqu äwikqeu qänaknä imiŋuwä-pa, ämaqä yäpaqänŋisanjä iqua, hinuiqänänji, qänaknä miqä imiŋuwi. Qutanjä hŋqua Kraisi Iqueqä yoqä-tänjä epiyänŋanji, qu-pqe kuknuä-suqä Mosisi iqu äwikqeu, qänaknä ipŋqä-ti, qänaknä miqä ipŋqä-ti?

Israitqä hŋqua, “Yäpaqänŋisanjä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätqänjuwä tqua, Israitqä iquneqä suqä huiwä häuä ktäunqä iinŋe imäknäpu, kuknuä-suqä huizi Mosisi iqu äwikqeu qänaknä iqäpŋqeqä” ätmiŋuwi. Itanŋi Poli iqu ‘oeyqä’ ätuätä, tii ätmuiŋqe. “Ne quuvqä Jisasi Kraisi Iquenyqä eqiyätanitanji, Goti Iqueqä hinui iqi ämaqä jänänjä eätanä, hanjä-pmeqä änyä-hänji ämetqänunä.”

Näqñqä-tänä hñqua kñuä tii indqänätqänä. Israitqä iquautañä hui, qua Galesiya iunqä äupiysi, quuvqä heqiyqä iqi pmetanquwä iquauni, qu kukñuä-suqä Mosisi iqu äwikqeu qänaknä iqä-qua hipñqä iwimäkminuwi. Poli iqu, iqua iinjä iminuwinqä qätä äwiyäqe, iqu Galesiya iquauqä quuvqä heqiyqetä, suqä iqeutä, jänä anqu iwimäkätñqä, tuwanuä tä äqiyämäukqe.

Kingnanäni, Poli iqu tiinjä ätätä äqäkqe. Kukñuä äñguä we-hunqä-täni awä tuäkiquätñqe, iqueqä äwinqä iuta ma, ä ämaqä hñqueqä kukñuiu qänaki iutanä ma, Goti Iqu Kiqä-kiuä iunqä atäunuä ikqeä. Auä, Goti Iqu ique tääqä ätuätumetä, kukñuä äñgui ämaqä Israitqä iquautañä ma, Jisasi Iquenyqä änyä mañqä iquau awä tuäkiquätñqä äwikqe. Huizi, Poli iqu tii ätätä äqäkqe. Qokä-apäki Goti Iqueqä hinuä iqi jänänä hipñqe, ii ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätqäñuwä iquanänjqä. Kukñuä yäpaki ätätä äqäkqe, tiinji. Kraisi Iqu ne suqä quvqä iqueqä hanä-iqeta huätä newequatqanqutqänqä, Dñä Äñguä Iqu neyaqä qañä uwqeuñi, jänä inemäkqanqi, ne huizi-pqä iquauni, suqä äñguinä iwitquetunqueqä.

Poli iqu, tuwanuä tqenqä kukñuä ätkqenqä

¹⁻² Ämaqä tuwanuä tqe äqiyqä iqu, ii, nyi Poli kukñuä awä tuäkiqämqä änändowatkqä iqunji. Itanqa Jisasi Iqueqä ämaqä nyitä anä

äpmenquä iquatä ne tuwanuä tä, he qokä-apäkä Jisasi Iqueqä yoqenqä, qua naqä Gale-siya im-imä aquvä äqänqäwätqänjuwä iquennqä ävawqatqu. Nyi wäunuä tque imäkqä-qunä emqe, ämaqä kiuänänqä hñqu, ä kuapänänji atäunuä änyiyäpu, änändowatkuwä hmanji. Jisasi Kraisi Iqutä, Goti Apiqu, Jisasi Ique, qua äptekuwä iuta anqumä ävauqumuatkqä Iqutä, ätenjiyäsinya, änändowatkiyä iqunji.

³ Goti neqä Apikutä, Naqä Jisasi Kraisi Iqutä, qeqä imänqeta änguä etapäsinya, heqä äwqe hanuä imbu pmetpñqä emäqçinya. ⁴ Neyaqä suqä quvqe hma imäkätñqä diñqe, Jisasi Iqu Goti neqä Apiqueä äwiñqä iu qänaknä itä, Iqueqä-kiuä äwiñgqe. Iqu ne suqä quvqä qua täu äwiñqä iuta huätä inetmetñqenqä, i imäkkqe. ⁵ Iqu Goti eä, neqä Apiqu enqe, ne Iquenji hea ique-ique yoqä naqä vquatunquänänji. Ii naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

Galesiya iqua, kukñuä naqä-qakui mäma hiñuä ämäqunquwiñqä

⁶ Änäänqäwe! Kraisi Iqueqä qeqä imänqeta änguä emäkkqä iquesa, Goti Hanjuwä Iqu, he Iqueqä hiätppnuwänqä tääqä etätmakqä qäyä etañgqä-qe, Iquenji mäma hiñuä ämäqunäpu, kukñuä hui-mända äunjqwa uwqanquwitani, nyi yäunuä naqänänqä eyätqänqä. ⁷ He qänakñi, kukñuä änguä we-hunqä-täñi, naqä-qakuänänqä hma etañgi, hñque-mända äunjqwa äwqä. Ämaqä, he kukñuä ique mapñqä emäqquwä iqua, Kraisi Iqueqä kukñui, hñgi-mända

äkunmäkäwqatäpu, hiqä kñuä indqänqe, yuuwä emäkpñqä etma uwqä. ⁸ Iinjä etanqgä-qe, neñä-qe, ä ynaunjqä qäukuä haqä yätutanjä hñqunä-qe, kukñuä awi, neqä ätätunquä iutani matqä hui-mända ätmitätqe, Goti Iqu ique qui imäkätñqä änyinji. ⁹ Iinjñqe ne kukñuä ae etukquä iuvqae, tänganji anqumä tiinjä etqä. “Ämaqä hñqu kukñuä awi, he näqñqä ae ämetqänuwä iu matqä, hui-mända etqä iqu, Goti Iqu ique qui imäkätñqä änyinjiyä.”

¹⁰ Nyi kukñuä tä etqe, ämaqeunä yeeqä iwimäkmqä matqä iqä. Goti Ique yeeqä iwimäkmqä iu ätqä. Inji nyi ämaqeunä yeeqä iwimäqkunä etanqundqe, nyi Kraisi Iqueqä wäunjuä imäqkunä maeqä imä.

Poli iqu, kukñuä naqä-qakuinjä näqñqä ämakqenqä

¹¹ Nyämaqäüä, nyi naqä-qakuänä tiinjä etmge. Kukñuä äñguä we-hunqä-tänjä nyi awä ae etätñqä ii, ämaqä hñqueqä kñuä indqänqä iuta hmanji. ¹² Kukñuä iquenyqä näqñqe, ämaqä hñqu dqanji mämeqä ikqe. Jisasi Kraisi Iqu Kiqä-kiuä, kukñuä äñguä iquenji, ätnänäqinyä ämändquakqe.

¹³ Nyi hinjuiqänäñi, Israitqä iquauqä suqe a yqänä äqätmä äpmaminqä iinqe, he qätä ae äwiminjuwi. Inganji ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqenqä aquvä qänqanguwä iquauñi, hanjä-iqä hävemnäqñqä ävätmä, hämänänä yuuwä tämqä iminqe. ¹⁴ Iinjä itmänganji, nyi atqä-awäkauqä suqä iu yänänäqñqä imäknätmä,

Israitqä iunji, ämaqä nyitä asänqatqä iquau ämävqätäümänqä imänminqe. ¹⁵⁻¹⁶ Inäqce, nyi nqä nipeuä äwqä imä yqänä mnätanqa, Goti Iqu Iqueqä qeqä imänqetani, nyi Iqueqänänqä tääqä dätmetnqä ätenjikqe. Inji hea Iqu äwiŋqanqqänqa, Iqu Iqueqä Ymeqä-queŋi ämändquakqe. Iqu iinjä imäkkqe, kuknuä Jisasi Iquenyqä ätänqce, Israitqä iqua qäyä etanqi, huizi iquau awä tqumqä indmakqe. Iqu iinjä inyimäkkqanqa, nyi kuknuä äŋguä we-hunqä-täninqä näqŋqä hui mamqe, ämaqä hŋqutä kuknuä teenqä maqänä mäwqä ikqe. ¹⁷ Ä ämaqä Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqäpnqä hiŋuiqänä ändowatkqä iquau yatnqä wimqe, Jerusälemänqä ekqä ma, aanqe. Inäqce nyi maqänäŋi, qua naqä Arepiyanqä äukqe. Iqi äpmenjaqänmi, anjä-himqä Dämaskasiŋqä anqumä äpkqe.

¹⁸ Nyi Jisasi Ique hiŋuä ae äqunqqänqa, quväukuä tquaqü-tque äpmamitani, Pitä iqutä kuknuä teenqä Jerusälemänqä ekqe. Iqini nyi hiunji 15, iqutä anä äpmakqe. ¹⁹ Inqanji nyi ämaqä kuknuä awä tuäkiqäpnqä ändowatkqä huiziquaunji, hiŋuä mäqunquä itmä, Pitä iquesä, Jemisi, Naqä Iqueqä känguequtänä äqunqqe. ²⁰ Nyi tuwanuä tä äqiyqe, Goti Iqueqä hiŋuä iqini, qanqi matqä iqä, naqä-qakuänänji.

²¹ Iqini ävämetmä, qua naqä Siliya iunqätä, Silisiya iunqätä äukqe. ²² Inqanji, Kraisi Iqueqä qokä-apäkä qua naqä Jutiya iu, imimä aquvä äqänqäwätqänuwä iqua, qu nyaqä hipenui hiŋuä manqänqä iminuwä. ²³ Iqua

hinuä manqänqä ipiyä-qe, nyinyqe, “Ämaqä, ne hanä-iqä hävemnäqñqä änätapminqä iqu, tänğanı, quuvqä heqiyqä yuuwä tämätä iminqä iquenyqe, awä ätätqänä” tätqätanğä, qätä äwiminuwi. ²⁴ Itanğa ämaqä Jutiya pmeqe, Goti Hanjuwä Iqu, nyi iinğä nyimäkkqenqä, änguiqä ätuäpu, Ique yoqä naqä äwiminuwi.

2

Quuvqä heqiyqeu miqä iqua, Poli iqueqä wäunujñqä, ‘änguiqä’ ätkuwinqä

¹ Quväukuä 14 ae äpäwqanğanı, nyi Jerusälemänqä anğumä umqä itmänğanı, Banäpasi iqutä anä äukue. Ye äwätayänğanı, nyi Talusi iquenä-pqä inä itmakqe. ² Goti Iqu nyi äumqä diñqe, ätnänäqi ämaetä, “Uvä” dqanğı, Jerusälemänqä äwätmä, Iqueqä ämaquqä hinuä iqi ämaqä yoqä-tänğä iquauñı, kukñuä änguä we-hunqä-tänğı, Israitqä iqua qäyä etanğı, huizi iquau näqñqä äwiminqenqä, awä maqñqä ätukqe. Awi, tiinğñqä ätukqe. Ämaqä naqä iqua, “Ämaqä huizi iinğä iqua, Israitqä iqune enqä-pa epiyä” ändpqe, ii nyaqä wäunui imäkqa äpätñqe, nätmatqä hinginğä enqä-pa uwqä diñqä ätukqe. ³⁻⁵ Ne kukñuä tätqätanğuanı, ämaqä quuvqä heqiyqäquanä imäknminuwä hñqua, neyaqä kukñui qätä quwä wipñqä yäpä inğisa maqñqä äyapkuwi. Ämaqä iqua, ne Kraisi Jisasi Iquesa änguä pmeqä iunğı ämänäquvasäpu, ne wäunüä-wiyqä hinginğä enqä-pa, Israitqä iquauqä suqä iqueqä yäpä iqi pmeqänğä qui inemäkñqä

äwiŋgqe. Inäqe he quuvqe, kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋä naqä-qakui, he ae ämetqäŋuwä iuŋqä eqiyqäpŋqä neŋgaŋgi, iquauqä näqŋqä quanğä iuŋi, wäŋqäqäpu, “Äŋguä ätqäuä-qe” mätquä ikque. Ini Talusi iqu, nyitä anä äpme, Grikä iquautanjä-qu eäqä-qe, ämaqä yoqä-täŋä iqua, iquenyqe, “He Israitqä-quneqä atqä-awäkauqä suqä duŋi, iqueqä huiwi häuä ktäupiyä” mänatqä ikuwi.

⁶ Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä iuqä hinguä iqi, ämaqä yoqä-täŋä iqua, kukŋuä nyi awä tquanğani, hui-mända makunmäkäwquatqä ikuwi. (Ämaqä iquaunqe, nyi ŋqä-näuäŋi, “Iqua yoqä-täŋuatiyä, ä yoqä maiquatiyä?” kŋuä pkäpkä mämetqänä. Goti Hanjuwä Iqu, ämaqeuaqä yoqenqätä, hipenuinğätä, kŋuä miqä, asänä iwäsäuqä Iquvi.) ⁷ Ämaqä iquautani, yoqä naqä qonqä, Pitä ique, Jemisi ique, Jonä ique, iqua näqŋqä tiŋä ekuwi. “Wäunüä Goti Hanjuwä Iqu, Poli ique äwikqe, Israitqä iqua qäyä etanği huizi iquau, kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋiŋqä awä tquätŋqeyqä. Ii wäunüä Goti Iqu Pitä ique, iqu Israitqä iquaunä awä tquätŋqä, äwikqä-panä asänäŋiqä.” ⁸ Goti Iqu, Pitä iqueni, iqu iqueqä wäunui, Israitqä iquauqä awä imä, äŋguä imäkätŋqä yänänäqŋqä iwimäkätŋqenqe, iqua näqŋqä qänğanä ämakuwi. Itanğa hea täŋğani, nyipqe, ämaqä huiziu imäkmqe, Goti asä Iqu nyimäkätqätanği äqunğuwı. ⁹ Iqua Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qeqä imänğeta, nyi äŋguä i inyimäkqanğqenqä näqŋqä ämapiyi,

ne eequne naqä-hñqunä eatuñquenqä, nyitä Banäpasi iqutä, yeeqä äyekuwi. Näñguiqune ae eanitanji, tiinjä imäkatuñquenqä ‘ññqä’ ätuñgque. Banäpasi iqutä nyitä, ye wäunui, Israitqä iqua qäyä etanji huizi iquauä yäpä imä imäkakitqätanquesi, iqua Israitqä iquauä awä imä imäkäkiqäñqe. ¹⁰ Inğanji iqua ye kukñuä hñqunä tiinjä äyatkuwi. “Qe Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä nätmätqä äki-äkinqä äwa ipu, täqi äpmeñuwä iunji, hui mimäuqä yätamakqä vqanğinyqä.” Kukñuä iinji, ii nyi wäunüä qänaki imäkmqä kñuä indqänätanğqä qäyunä äyatkuwi.

Poli iqu, Pitä iqu suqä quvqä imäkqanji, äkasuwä ätukqenqä

¹¹ Pitä iqu Andiyokä iu ae ätimäuä äpme, suqä quvqä imäkqanji, nyi iquenji äkasuwi, iqueqä hiñuä iqi jänänä ätukqe. ¹² Tiinjä ätimäukqe. Pitä iqu änyä tii ätimäuä äpme, Israitqä iqua qäyä etanji huizi iquatä buayä anä änäqäsminqe. Inäqe ämaqä Jemisi ique äväma äpkuwä hñqua, iqi timäuqanğuwänğa, iqu ämaqä huiwä häuä ktäupñqä ätmiñuwä iquaunqä zä itä, quvqä imäkätä, huizi iquau äväma, buayä anä manqä, kiñänäñji ätqäukqe. ¹³ Pitä iqu suqä kukñuinä tqe imäkqanğa, Israitqä iutanjä quuvqä heqiyqä huizi iqua, inä imäkkuwi. Itanğa Banäpasi iqu, iqua iinjä äyä iqanğä äqunäqe, iqueqä kñuä-pqe waqiyä uwqanji, inä imäkkqe. ¹⁴ Inji nyi, iqua kukñuä äñguä we-huñqä-tänjä naqä-qakuä iquenji, qänaki jänänä miqanğä äqunmitanji,

eeqänänjuauqä hiñuä iqisañi, Pitä iqueni, “Si Israitqetanukui qäyä eänä-qe, iutañä maeqänänjä eänä, huiziqua enqä-panjä qäyunä pmetqätanğnä äkqänänjä. Inji si tängañi, quvqä imäkätñä, huiziqua, Israitqä iquauqä suqe imäkpñqä diñqe, suñqä yänjä wqänätqäñinyä?” ätukqe.*

Jänänä eqänqe, Jisasi Kraisi Iquenyqä quuvqä heqiyqä iutanänji

¹⁵ Naqä-qakui, ne Israitqä iuta änanyquwä iutañi, ne huizi quvqä imäkpqä iqua enqä-panjä ma,† Israitqä qäyunänjä iquneyi. ¹⁶ Inäqe ne tiinñqä näqñqe. Ämaqe, Goti Iqueqä hiñuä iqinji jänänänjä epu pmeqe, Mosisi iqueqä kukñuä-suqä iu qänakñä iqä iuta ma, Jisasi Kraisi Iquenyqä quuvqä naqä-qakuä heqiyqä iutayi. Inji ne Israitqä qäyä eanä-qe, ne-pqe Jisasi Kraisi Iquenyqä quuvqä eqiyätqänju. Itañi Goti Iqu nenyqe, “Nqä ämaqä jänänänjuaeä-qe” kukñuä-suqä asä ique qänakñä itqätanğquä iuta ma, Jisasi Kraisi Iquenyqä quuvqä heqiyätanğuatqä iuta tuänä. Ii tiinjä etanğiyi. Goti Iqu ämaqä hñqueni, “Nqä ämaqä jänänänjuaeä-qe” kukñuä-suqä iu qänakñä itqätanğqä iuta, mätquä yänä. Aanqe. ¹⁷ Ne Goti Iqueqä hiñuä iqinji, ämaqä jänänjä hiatunquänä, Jisasi Kraisi Iquenqä quuvqä

* **2:14** Näqñqä-tänjä iqua, kñuä huitañä-huitañä indqänätqänjä. Poli iqueqä kukñui, Pitä ique äwikqe, täqinyändanä, ä hiqñqä 21 buñqätanä? † **2:15** Israitqä iqua kñuä tii indqänmiñuwi. “Qu Israitqä iqunesañä ma, huiziqua, Mosisi iqueqä kukñuä-suqä mämeqä ipiyitani, eeqänänji quvqä imäkpqä iquayi.”

eqiyätanä, kukñuä-suqä iqueni qänaknä miqä iquque, Israitqä hñqua nenqe, “Suqä quvqä imäkquaiqä” kñuä indqängangpqe, iinjñqe ne, “Kraisi Jisasi Iqu Kiqä-kiuä suqä quvqe, yänänäqñqä imäkätñqä imäkqiyä” tatunquäta? Oee, Iqu iini quati squäta imäkätñqe? ¹⁸ Inji nyi suqä yäuä kiñganä qänaki iminjqä ae ävquatämäukqä iunji, anñgi a ämaqätätmä imäkqe, ii nyi anji äpnasätmä anñgi ämatqä enqä-panjiyi. Injä imäkqä-säpi, Goti Iqueqä hiñuä iqini, nyi suqä quvqä imäkqä-qunä etminji. ¹⁹ Inäqe kukñuä-suqä iquesañi, nyi pizqä äpäkonmä äwominqe. Inji qänakñi, kukñuä-suqä iqueqä yäpä iqi äpmenqetani, Goti Hanjuwä Iqueqä yäpä iqi pmamqä ävämakqe. ²⁰ Kraisi Iqu zä-huätati äungqe, ii nyi-pqä anä äpäkongueä enqä-paniqä. Itannga nyi hänä-pmeqä änyä-hänji ämakqe, ii Kraisi Iqu nyaqä yäpä-tämä hänä yqänä pmetanñi, nyi hänji iuta äpmenä. Itanñgi tänğanñi, nyi qua täu äpmenqe, ii Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iquenqä quuvqä naqä-qakuä heqiyqä iutanñi. Iqu Qäqu, nyinyqä aanjä kuapänä äwinyätä, Iqueqä hänä-pmeqe nyi anñgi indmetñqä, ävquatämäukqe. ²¹ Ne ämaqä jänänänä eatunqe, kukñuä-suqä yäuä iquesa etanqutqe, ii tiinji. Kraisi Iqu äpäkongqe, nätmätqä hiñginqä enqä-manjä eänä. Inäqe nätmätqä Goti Iqu, Iqueqä qeqä imänqeta nätapätñqe, nyi manjitä makitqäteqä iqämä.

Kukŋuä-suqeu qänaknä iqenqätä, Goti Iquenyqä quuvqä heqiyqenqätä

¹ He ämaqä Galesiya pmeqä hinuä pisqä asusuainä itqänuwä iquenä, ne Jisasi Kraisi Iquenyqä ämetquakque, ii tiinji. He Iqu zä-huätatä äunätä äpäkongangqe, hinuä maqunquä ikuwä-qe, ii he Ique hinuä äqunänä. Inäqe he hinuä maqŋqä ipŋqe, hiyaqä hinui, paaqä tqu äteqäwä? ² Nyi nätmatqä hŋquenyqä yatŋqä emqe, he awä dpu. He Goti Hanjuwä Iqueqä Dŋä Äŋguä Ique ämakuwi, ii kukŋuä-suqä ique qänaknä ipiyä iuta ämakuwätanä, ä kukŋuä äŋguä ique ganä qätä äwiyäpu, quuvqä eqiyäpiyä iutatanä? Ii he quuvqä eqiyäpiyä iutanji. ³ He hinuä pisqä asusuainä äänä itqänä? He änyä-hänjä pmepŋqe, Goti Iqueqä Dŋä Iqu emäqgŋqeta ipäqäkuwä-qae, inŋ tängaŋi, yqänä pmepŋqe, hiqä yänänäqŋqä iutanä qäpu imäkmäupŋqätanä? ⁴ Hanjä-iqä eeqänänä i ämakuwiŋqe, yätamakqä maeyqŋqä ämakuwäta? He iinŋi, quatä-tänä ämakuwiqä kŋuä änyiyqi. ⁵ Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä Dŋä Äŋguä änyä-qe etapätä, nätmatqä ämaqä mimäqänänä i imäkkqe, ii he kukŋuä-suqä iu qänaknä iqanuwä iutandanä? Oee! Ii he kukŋuä äŋguä ique qätä äwiyäpu, ämepu, quuvqä eqäkuwä iutanji.

⁶ He Aprähämä, Israitqä iquneqä awiŋu kinğanänä iquenyqä kŋuä indqambu. Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunŋi, kukŋui tiinjä ätä. *“Aprähämä iqu, Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä heqiyqanŋi, Iqu ‘Ämaqä jänänjeqä’ ätkqeqä”*

äqänä.* 7 Iutaŋi, he näqŋä tiŋä heŋŋe. Ämaqä Goti Iquenyqä quuvqä eqiyätqäŋuwä iqua, qu Aprähamä iqueqä ymeqä naqä-qakuä iquayqä.† 8 Kiŋganäŋŋaŋi, Goti Hanjuwä Iqu, nätmätqä timäuniqä iu hiŋuä äqunätä, Iqueqä bukä iuŋi, tiŋä äqäkqe. “Ämaqä huitaŋä-huitaŋi, Goti Iquenyqä quuvqä heqiyqanŋuwäŋŋaŋi, Iqu ‘ämaqä jänänäŋä-quayqä’ tuäniqeqä.” Iiŋä etaŋgi, Iqu kukŋuä äŋguä iqu änyä matimäuqäŋga, Aprähamä ique awä tii ätukqe. “*Sitaŋi, Nyi ämaqä eeqäpnäŋi, äŋguä iwimäkmniqeqä.*”‡ 9 Inŋi Aprähamä iqu quuvqä heqiyqanŋi, Goti Iqu iqueni äŋguä iwimäkkqä-paŋi, ämaqä tqu-tqu quuvqä eqiyqäqe, Iqu iqueni-pqe, äŋguä inä iwimäkänä.

10 Inäqe ämaqä hŋqu, “Nyi kukŋuä-suqä iu qänaknä itmä iutaŋi, ämaqä jänäŋunä himqänä” kŋuä indqänätŋqä etaŋgutqe, Goti Iqu ique qui imäkäniqe. Iiŋqe, Goti Iqueqä bukä iuŋi, tuwaŋuä tiŋä äqänä. “*Ämaqä hŋqu, kukŋuä-suqä eeqänäŋä äqänäŋqä iuŋi, hiuŋi ique-iqueni qänaknä miqä itŋqe, Goti Iqu, ique qui imäkäniqeqä.*”§ 11 Bukä iuŋi, tiŋä-pqä äqänä. “*Ämaqä quuvqä eqiyätŋqä iqu, Goti Iqu, ‘Ämaqä jänäŋueqä’ tquanŋqetaŋi, häŋä äpmaka wätänä.*”* Iutaŋi, ne näqŋqä tii eŋu. Ämaqä hŋqu jänänäŋä timäutŋqe, kukŋuä-suqä

* 3:6 Ipäqäkqä 15:6 † 3:7 Israitqä iqua, “Ne Aprähamä iqueqä ymeqä-quneyqä” ätmiŋuwi. Jonä 8:33. ‡ 3:8 Ipäqäkqä 12:3; 18:18; 22:18 § 3:10 Kukŋuä-suqä 27:26 * 3:11 Hapakukä 2:4

iu qänaknä itäqä iuta maeqä yänä. Aanqe.
 12 Ämaqä kuknuä-suqä iu qänaknä iqä iqu, ii
 Goti Iquenyqä quuvqä heqiyqä iuta hmanji. Ii
 nätmätqä iqueqe. Iinqe, Goti Iqueä bukä iuñi,
 tuwanuä tiinjä äqänä. “*Nqä ämaqä jänänänjä*
iqu, quuvqä eqiyätäqetani, hänä pmenqiyä.”†
 13 Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iuñi, tuwanuä
 tiinjä-pqe äqänä. “*Ämaqä tqu-tqu zä-huätati*
äunätqä iqu, Goti Iqu, ique qui imäkäniqueqä.”‡
 Inji, ämaqä-qune, kuknuä-suqä iu qänaknä miqä
 iqanqua, Goti Iqu ne qui inemäkäniqä iuta
 änetmetä, anqumä hänä inequmuatätñqä iinqe,
 Kraisi Iqu, Goti Iqu, Ique qui imäkäniqä-qu
 ekqe. 14 Kraisi Jisasi Iqu wäunuä iinjä imäkkqe,
 ii kuknuä Goti Hanjuwä Iqu, Aprähämä ique,
 “Änquä ikimäkmqänä” ätukqä iuñi, ämaqä
 eeqänänjä iu äwimetñqeyi. Itanqa iutanji, ne
 eeqänänji quuvqä eqiyquetani, Goti Iqu, “Nqä
 Dñi, äwimniqeqä” ätkqe, ne Ique ämenä.

Goti Iqu, kuknuä hñquaqui guä
ämäsäuekqeqä

15 Nyämaqäüä, nyi suqä neqä äpmenä
 itunquä iquesa ämetmä, kuknuä ktqä tiinjä
 etmqe. “Ämaqä hñquaqu, nätmätqä hmbinyqä
 kuknuä ätäsinyä, guä ämäsäuiyqe, ämaqä
 hñqu qui mimäqänqä eä, änyä-hänjä hui
 masusueqänqe.” Kuknuä Goti Iqu, Aprähämä
 ique ätukqä itäñi, asänänji. 16 Itanqi
 kinğanänji, Goti Hanjuwä Iqu, kuknuä guä
 Aprähämä iquesä, itanqa iquesänjä Hiätqä

† 3:12 Hiqäva-imäkkqä 18:5 ‡ 3:13 Kuknuä-suqä 21:23

Iquesä ämäsauekqe. Goti Iqueqä bukä iuñi, tuwanui, “Iquesañä hiätqä iquauä” ätnä, ämaqä kuapanänqä mañqä eä. Inäqe hñqunänqä, “Iquesañä Hiätqä Iqueä” äqänä. Ii Kraisi Iquvi. ¹⁷ Kukñuä nyi tä ätqä iqu, kiqä çakui tiñji. Goti Iqu kukñuä gue, Aprähämä iqtä ganä ämäsauekqä etañgiyi. Inji quvaukuä 430 ae äpäwqanñani, kukñuä-suqä iqu, qänaki ätimäukqe. Iqu iinjä ikqä-çae, Goti Hanjuwä Iqu, kiñganänñanga kukñuä ätätä guä ämäsauekqä iuñi, huätä mewemäuqä yänä. Oee. ¹⁸ Inji ne, nätmätqä Goti Hanjuwä Iqu, ne ämeniqunquä näwinyä ioktäumäkekqä äwiñqä iuñi, kukñuä-suqä iqueni, a yqänä äqätanä, iuta meniqunquä etañgutqe, ii ne Goti Hanjuwä Iqu, kukñuä guä ämäsauekqä iuta mämeqänqä qñqanä ämeyequ. Inäqe Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qeqä imänqçeuta, Aprähämä iqueni, “Nyi nätmätqä anñgui äktapmniqeqä” ätuätä, guä ämäsauekqeyi.

¹⁹ Iinjä etañgutqe, kukñuä-suçe, suñqä äwi? Goti Hanjuwä Iqu iqueni, ämaqe suqä quvqä imäkätqätanñuwitanñi, ämaekqe. Aprähämä iquesa Hiätqä, Goti Hanjuwä Iqu, anñguä wimäkätñqä kukñuä guä ämäsauekqä Iqu, ätnänñaqi timäuqanñanqe, yakuinä ämaekqe. Kukñuä-suqä iqueni, Goti Hanjuwä Iqu, ynaunñqä iquau vqanñga, iqua ämepu, ämaqä awä iqi ätqäuminñqä ique§ äwikiwi. ²⁰ Ämaqä awä iqi ätqäuqä iqueqä wäunñui, hñquaquiyqä kñuä indqänñqe, naqä-hñqunä wimäkätñqeyi.

§ 3:19 Mosis iqu, Goti Hanjuwä iqueqätä Israitqä iquauqätä awä iqi ätqäuminñqe.

Inäqce Goti Iqu, Aprähamä ique kuknuä guä ämäsäuetäqänğanı, Iqu hıqce mävvqä, Kıqä-kıuä imäkätä ekqe.

²¹ Kınganäñi, Goti Hanjuvä Iqu, Iqueqä kuknuä guä eeqänänjä ämäsäuekqä iquaunı, mändi äkittıyätä, kuknuä-suqä iquenı yänänäqıqänänjä imäkkqäta? Aanqce. Kuknuä-suqä, Iqu änätapqce, hänjä-pmeqä nätapqä-säpi, inı ne suqä ique qänaknä itanä iutañi, Goti Iqueqä ämaqä jänänänjä hiätaninji. ²² Inäqce Goti Hanjuvä Iqueqä buki, näqıqä tii äyä änätapä. *“Suqä quvqä imäkqänqce, ämaqä eeqänänjä im-imñä iu guä äqiyänänä.”** Iutañi, kuknuä guä ämäsänä äwiñqä iu meqänqce, ämaqce Jisasi Kraisi Iquenyqänä quuvqä naqä-qakuä eqiyätqänjuvä iuta mapnä.

²³ Suqä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqänqä iqu matimäuqänğanı, kuknuä-suqä iqu, ne guä enqä-ma äpakänä änaqiyäminqce. Inı kıqä hea qäyunänji ätnänäqi timäuqanğanqce, ne guä enqä-pa äpmaminqce. ²⁴ Ga ne Iquenyqä quuvqä heqiyqetani, Goti Hanjuvä Iqueqä qokä-apäkä jänänänjä hiatunquä dınqce, kuknuä-suqä iqu, neqä ämäneyqä enqä-panjä eä, Kraisi Iqutä näquatämäutñqä ämäneminqce. ²⁵ Inı tängğanı, hiunji ne quuvqä heqiyatunquä iqu, ae ätimäuqä-qae, neqä ämäneyqä yäuä iqueqä yäpä iqinı, anğı mäpmeqänqce.

²⁶ Quuvqä eqiyätqänjuwitani, he eeqänänjuenä Kraisi Jisasi Iqutä ämuänmbu, Goti Hanjuvä Iqueqä ymeqä qe eqä. ²⁷ Qokä-apäkä asñä

* **3:22** Apqä Bukä 14:3; Romä 3:9-19

ämepu, Kraisi Iqutä ämuännguwä iquenä, he Iquenji gguä quäuqä enqä-pa ae ämipnguwı. ²⁸ Tiinji miwäsäunqänqe. Tqu Israitqä-quvqä, ä tqu Grikä-quvqä. Itanğa tqu wäunüä-wiyqä hiŋiŋqä-quvqä, ä tqu huiziqueqä yäpä iqi mäpmeqä kiuänä pmeqä-quvqä. Itanğa tqu qokä-quvqä, ä tqu apäkä-quvqä. İi he eeqäpnäni, Kraisi Jisasi Iqutä ämuänmbu, naqä-hŋqunä epiyitanji. ²⁹ İni he tänganı Kraisi Iqueqä-quenä eänuwı, İi he Aprähämä iqueqä ymeqä-quenä ätimäupu, Goti İqu, “Nyi äwimniqeğä” ätätä kuknuä guä ämäsäuekqä İunji, nätmatqe, heqä himänätŋqe, ämapnä.

4

Kaniqueqätä, ymeqä iqueqätä, suqenqä

¹ Nätmatqä meqänqä ätqä İunqe, nyi tiinğä etmqe. “Kanä hŋqu ymeqä-tänğä enqe, ymeqä İqu kanmä nätmatqä eeqänäni, iqueqänä wimänäniqe. İtanği İqu, ymeqä wänqä äpmeqänğanı, nätmatqä-tänğä-qu eäqä-qe, İqu kaniqueqä wäunüä-wiyqä İqua enqä-pa pmetäniqe. ² İqu hiunji kanıqu ae ätekqä İqu timäuqanğanqä hiŋuä äqänä, ämaqä İque miqä iqueqätä, iqueqä nätmatqä miqä iqueqätä, yäpä İqinyä pmetänä. ³ Ne-pqe asänäni, ymeqä wänqä enqä-pa äpmenä, suqä qua täutanğä İquauqä yäpä iqi äpmaminqe. ⁴ İni hiunji qäyunänğä İqu eqanğanı, Goti Hanjuwä İqu, Iqueqä Ymeqä Iquenji ändowatämeqke. Iquenji, apäkä ne enqä-manğä İi änyueqanğa, İqu Israitqä İquauqä suqä İunji, yäpä iqi äpmaminqe.

⁵ Iqu iinjä ikqe, ii ne ämaqä kuknuä-suqä iqueqä ämäneyqä yäpä iqi äpmenquä iqune, mbqä neyämetyqätä, itanga Iqueqä ymeqä naqä-qakuä hiatunquätänji. ⁶ Inji tängani, he Goti Iqueqä ymeqänä ae äpmeqanquwitanji, Iqu, Iqueqä Ymeqä Iqueqä Dni, heyaqä äwqä yäpä imä äpmuatekqe. Itanga Dnä Iqu, ii Qäqu Kanmqä tääqe, 'Apä-qä' ätätñqä Iquvi. ⁷ Iutani he wäunuä-wiyqä hinqinqä mäpmeqä epu, Goti Hanjuwä Iqueqä ymeqä äpmenä. He iinjä äpmenuwi, Iqu Iqueqä nätmätqä änguä eeqänäni etapänä.”

Poli iqu, qunqä huäqä wunqanji, qundqändqä iminqenqä

⁸ Hinuiqänäni, he Goti Hanjuwä Iquenyqä maqñqä epiyä iutani, nätmätqä Goti Iqu-tänjä asänänjä hma etanquwä iquauqä wäunuä-wiyqä äyä äpmaminuwi. ⁹ Inäqe tängani, he Goti Iquenqe näqñqä etanquwä qenä-qe, Iqueqä henyqä näqñqä eänqe, heyaqä iunji ämäwqätäuä. Inji he tuwängi qanä äwäpu, suqä yänänäqñqä maeqä epu, yätamakqä meyqä iquau wimapñqe, suñqä anji äwqä? He iquauqä wäunuä-wiyqä angumä hepñqä heñqanitanä? Oee, änä mäwqä iqi. ¹⁰ He suqä, hiunji naqänänjä huitanjä-huitanjä iquauñi, aquväqñqänqani, tuwä mäwiyqä, qänaknä iqä-quenji. ¹¹ He iinjä itqätanquwitanji, nyi wäunuä yätamakqä hemqä imäkminqe, yuuwä tänätqä kñuä nyiyqanji, henyqä qundqändqä kuapänä iqä.

12 Nyämaqäüä, nyi kukñuä tä etqäqe, “Nyi ñqä-näüäñi suqä yäüä iuñi ävquatämäutmä he enqä-pa äpmeñqe, he-pqe nyi enqä-panä pmapiyä” etqä. He nyiñi quvqä mindqueqä ma ikuwi. 13 Nyi täñä-yaqä huitañä hñqu iny-imäkätqätangi, hiunji kiñganänä ique emetmä, kukñuä äñguä we-huñqä-täñä ique awä etkqä iinqe, he knui yqänä ämeñä? 14 Täñä-yaqä ñqä huiwä täutañi, he hanä-iqä naqänänä äyä etap-minqe. Inäqe he nyiñi, tuwä manundmäuqä pa ipu, itanga nyinyqä qäqiqi äpäpu anä pmeqänqe, enyqä miqä äyä imiñuwi. He nyi indmepiyänğani, Goti Hanjuwä Iqueqä ynaunjqä hñque itmapqä-pa, ä Kraisi Jisasi Ique itmapqä-pa äyä indmakuwi. 15 He nyi änyä ti indmepiyänğani, aquvänä ipu indmakuwä-qe, ga täñğani hiqä aquvänä iqä iqu, äkñgi äweqäwe? Nyi naqä-qakuä tii etqä. “Inğani, he nyinyqä yeeqä ipiyitañi, nätmatqä äsque-äsquenyqä nyi äwa iqanğqe, yätamäkqä äyä änyimiñuwi. Nyi ‘He heqä hiñui qäquaqu ätqopu dappiyä’ etqä-säpi, he ‘oeyqä’ mandqä iqäpninji.” 16 Inji nyi kukñuä äñguä we-huñqä-täñä iutañä naqä-qakuä ique ämetmä awä etkqeutani, he nyiñi, himä-wiuñqä enqä-panä-qunä äñqänğuwäta?

17 Ämaqä huizi, kukñuä-suqä iuñqä ämetquetqänuwä iqua, he yätamäkqä qäyunäñi maiyqä ipu, he qunji yeeqä wipñqä diñqänä, kukñuä aowä dinä etätqänä. Suqä iinji, ii he nyi-täñä qäqiqiñi mapqänqä, änandumäkäpu, suqä iqua imäkqanğuwä iu, qänaknä vqäpñqä emäkätqänä. 18 Ämaqä hñqua, hui-mända

yätamäqä wipnqä yänä äqänätqänuwi, iqua yätamäqä qäyunäni vqanqpe, ii ängui. Mä iini, nyi hesä anä pmetanqndqä-qe, ä mäpmetanqndqä-qe, he qäyä imäkqäpnqe. ¹⁹ Nqä ymeqä isuenä, nyi nqä huiwi tmi-tmiqä anqumä tä ämeqätä, ii apäkä hñqu ymeqä nyuätñqänä tmi-tmiqä naqänänä ämeqäpanä iinjä ämeqä. Ii quati tiinjä etanqiyi. He suqä Kraisi Iqu imäkätñqä-pa imäkäpu, Iqutä asänänä epñqä nyinqanqiyi. ²⁰ Nyi henyqe, “Yätamäqä äänä wimqä” tiyä kñuä ämetmä, qundqändqä kuapanä iqä. Iutanji, nyi hesä anä äpmetmä, kukñuä ängui hui anqumä etätmä, yänänäqñqä emäkmqenqe, aanä kiinjä änyinätñqe.

Aprähamä iqueqä apäkä iuaquinqä

²¹ Ämaqä kukñuä-suqä iu qänaknä iqänqä enyätñqä iquenä, nyi yatñqä hñqu hemqe. Kukñuä-suqä iunji, tuwanuä äänä äqänänä tqanqä, qätä äwiyätqänuwi? ²² Kukñuä-suqä Goti Hanjuwä Iqu Mosisi ique äwikqä iunji, tuwanui tiinjä äqänä. Aprähamä iqu ymeqä hñquaqu-tänueqä. Hñqu apäkä wänuä-wiyqä hinqinqä, Hekaiyqä iqueqä. Itanga hñquququ, iqueqä apäkä, huiuqä yäpä iqi mäpmeqä injä, Serayqä iqueqä. ²³ Apäkä wänuä-wiyqä hinqinqä iisanä ekqä iqu, qokä-apäkiuqä äwinqä iutanji. Itanga apäkä huiuqä yäpä imä mäpmeqä enqä iisa ekqä iqu, Goti Hanjuwä Iqu hänaqä imäuetä, kukñuä guä ämäsäuekqä iutanji.

24 Apäkä iuaqu, Goti Iqueqä kuknuä guä ämäsänänjyā iuaquvi. Apäkä Hekai atäunui, kuknuä gue, Goti Iqu Mosisi iqutä, qoqonjä Sänai iu ämäsäuekqä iunqä eä. Itanga kuknuä guä ämäsänänqä iu yäpä iqi äpmetqänuwä iqua, eeqäpnä wäunuä-wiyqä hinginqänänjä iquayi. 25 Inji Hekai, qoqonjä Sänai, qua naqä Arepiya iu-pqenqä atäunuä enqä iyyi. Ii atäunui, Jerusälemä tänga qua täu äwinqä-pqä iinyqä eä. Itanga ämaqä Jerusälemä iu äpmejuwi, eeqäpnä kuknuä-suqä iu qänaknä ipu, wäunuä-wiyqä hinginqenä äpmenä. 26 Injaqe anjä-himqä Jerusälemä huiziqu, ii qäukuä haqä yätu äwi, Serai enqä-pa, huiziquauqä yäpä iqi mäwiqä eä. Itanga ii quuvqä eqiyätunquä iquneqä nipaiyi. 27 Injqe, Goti Iqueqä bukä iunji, tuwanuä tii äqänä.

*“Apäkä ymeqä maunyqqä qokitqä enä iiki, si yeeqänä iqanqinyä. Si iinji miqä itnä, tmi-tmiqe mämeqä ishqä iiki, yeeqätä ävautnä, apqä tqanqinyä. Iinji sunqe? Apäkä qokä-tänji ymeqä kuapä-tänjä qenjä-qe, apäkä qokiqu ävämetqä ii, huizijni ämäwqätäuä, aanjä kuapänänjä-tänji etänä.”**

28 Nyämaqäuä, tänganji he Aisakä iqutänji asänänjä enä. Iqutä, hesä, Goti Iqu kuknuä guä ämäsäuekqä iutanji, Iqueqä ymeqä iquenji. 29 Inqanji ymeqä qäquaqu ae eyitanji, ymeqä qokä-apäkiuqä äwinqä iuta ekqä iqu, ymeqä Dnjä Änguä Iqueqä yänänänqä iuta ekqä iqueni,

* **4:27** Asayä 54:1. Asayä iqu, Jerusälemänqä ätkqe. Poli iqu täqinji, Aprähämä iqu Serai ävämetä, Hekainyqä äukqänqanqä ätätä äqiyätqäuä.

quvqä ämotquakqe. Quvqä iinji, tänğanä-pqe yqänä äwi. Kuknuä-suqä yäpä iqä äpmeñuwä iqua, quuvqä eqiyätunquä iqune, quvqä ämänätquetqänä. ³⁰ Iinqe Goti Iqueä bukä iunji änäänyä äqänä? Ti äqänänä ätqä.

“Apäkä wäunüä-wiyqä hiñginqä iisä, iyyqä ymeqä iqutäñi, huätä dowatiyä. Apäkä iinjiyqä ymeqä-qutä, apäkä huiuqä yäpä iqi mäpmeqä enqä iyyqä ymeqä-qutäñi, kanmqä nätmatqä eeqäpnäñi, miwäsäuqä iyinqe qä.”†

³¹ Nyämaqäüä, iutäñi, ne apäkä wäunüä-wiyqä hiñginqä iyyqä ymequne maeqä enju. Apäkä huiuqä yäpä iqi mäpmeqä enqä iyyqä ymequne enju.

5

¹ Kraisi Iqu ne kuknuä-suqä iu yäpä iqi guä enqä-ma pmetanqu huätä änequtäutä, hiñgi Iqutänä pmetatunquä inemäkkqe. Itanğa hiqä-hiuäñi, he kuknuä-suqä iuqä yäpä iqi wäunüä-wiyqä hiñginqe anğumä pmeqänqe, yänänäqñqä tqäupu.

Goti Iqueqä qeqä imäñqe, mävämeqenqä

² Poli iqunä, nyi kuknuä tä etmqä iqäqä tquenji, qätä anğuanä nyipu. He ämaqä jänänänä timäupñqe, ämaqä hñqua heyaqä huiwi häuä qäyä ektäupñqänä hiñuinä qumbñqä sätäti, ii tiinji. Kraisi Iqu wäunüä ae imäkkqä iunji, yätamäkkqä maiyqä yänä. ³ Nyi anğumä tii etqä. “Ämaqä hñqua, heyaqä huiwi häuä

† 4:30 Ipäqäkkä 21:10

qäyâ ektäupnqänâ hiñuinâ äqunquwi, ii ti-inji. He kuknuâ-suqâ eeqänänâ iunji, qänaknä iqa uwqäpnqâ iunqeyi.” ⁴ Ämaqâ hñquki, si kuknuâ-suqâ iunji qänaknä itnitanji, Goti Iqu, “Ämaqâ jänänjueä” ktqnqâ äkinyätñqe, ii tiinji. Kraisi Iqutäñi qñqanä enätinä, Goti Iqueqâ qeqâ imänqeta nätmatqâ hiñgi ävätñqâ iunji, qe ävämenyâ. ⁵ Nyi ii ätqe, tiinjâ etanjiyi. Goti Iqueqâ Dñâ Iqueqâ yänänäqñqetani, Iquenyqâ quuvqâ jänänâ eqiyätanâ, neqâ kñuâ indqänqâ imñi, Iqu jänänänâ nemäkätñqâ iunqâ hiñuâ äqänanâ äpmenâ etanji, ätqâ. ⁶ Inji ämaqâ hñqu, Kraisi Jisasi Iqutâ ämuänññqe, suqâ huiwâ häuâ ktäunqâ iqutâ, häuâ maktäunqâ iqutäñi, nätmatqâ hiñginqâ enqâ-panjä wänâ. Injâqe hñqu, quuvqâ eqiyätäqâ iutani, suqâ ämaqâ huiziunqâ äwiñqâ iqueni, a yänänäqñqâ ämaqätqe, ii nätmatqâ naqâ-qakuänänji äyuwâ.

⁷ He äñguänâ iqa äpätqänjuwi, täñganji heyaqâ himâ heqanquwâ iqini, kuknuâ naqâ-qakui hii eyäwqatätñqâ hiñuinâ mäqunquâ ipñqe, hoptäwi tqu heyqanjikâ? ⁸ He nätmatqâ kñuâ indqänqâ quvqâ iuta timäuqanqñqâ qänaknä i iquwi, ii Goti He tääqâ etätmetñqâ Iquesa hmanji. ⁹ Bretqâ imäkqñqâ kñuâ indqambu. Si buayâ iinji naqänänâ timäutñqâ kinganqutqe, nätmatqâ naqänänâ imäkqe, wänqäpu pnñâ ämäuesqe, qo aanjä naqänänâ äväunâ. Ii enqâ-panji, kuknuâ quvqâ wänqänänâ ipu, naqänänâ imänätâ, ämaqeugâ quamâ pmeqâ, qui imäkänâ. ¹⁰ Nyi kñuâ tiinji yänänäqñqâ indqänqâ. “Naqâ Iqu qu yätamakqâ vqanquti,

kɲuä indqänqce, hui-mända mindqänqä ipɲqäüä.” Inäqce, ämaqä heqä kɲuä änguä iu qui emäkqä iquenyqce, nyi maqɲqä eämä-qce, “Iqu iqueqä quvqä ii imäkqänqä kimanji, hanä-iqä menqiyä” ätqä.

¹¹ Nyämaqäüä, nyi suqä huiwä häuä ktäuqänqä iqu änguänänjä äqunätmä, kukɲuä awi iɲqä tqä-säpi, inji qu hanä-iqä äpakä tiɲji, sunqä ändapqa pätkänjä? Inji nyi kukɲuä awi, suqä iquenyqä tätqäqä-qunä-säpi, qu kukɲui zä-huätati iquenyqce, äkasuwä matqä ipu, hanä-iqä mändapqä itqäpninji. ¹² Ämaqä huiwä häuä ktäuqänqä etäpu, hiqä kɲui qui emäkätqänjuwä iquaunqce, quwqä huiwinä häuä maktäuqä pa ipu, kiqä häukuä-pqce, qäsä yimäpnqä änyinji.

Suqce, huiwä iqueqätä, Dɲä Änguä Iqueqätä imäkqenqä

¹³ Nyämaqäüä, he kukɲuä-suqä iqueqä yäpä iqi mäpmeqä hiätpnqä diɲqce, Goti Iqu tääqä ae etätmakqce. Inji he suqä iqueqä yäpä-imä mäpmeqä ipiyä-qae, hiqä enqä dunä hiɲgi mimäkäkiɲqce. Inäqce, Goti Iqueqä ämaqä iquaunqä kiɲjä enyätä, quwqä wäunjuä-wiyqä pmetpnqce. ¹⁴ Goti Hanjuwä Iqueqä kukɲuä-suqä hɲqu, “Si tqä-täunqä äkinyänqä-paɲi, sitä qäqiqi äpmeɲuwä iquaunqä-pqce, inä kinyätɲqänänji.”* Si ique qänaknä itqäɲi, kukɲuä-suqä huiziquaunjä-pqce, qänaki inä itqänjä. ¹⁵ Inäqce hiqä-hiuä qui mimäkɲqä ipɲqä diɲqce, äkasuwä mäpätɲgeyqä ipu, kukɲuä mäkä maqäyonqä iqäpnqce.

* 5:14 Hiqäva-imäkqä 19:18

16 Nyi ii tiinŋqä etqä. Hiqä huiwi quvqä imäkqänqä äwinyätŋqä iu, qänaknä miqä ipŋqe, Dŋä Äŋguä Iqueqä äwiŋqä iunä qänaknä ipu, pmetanŋpiyä. 17 Ne näqŋqä äyä etqänu. Huiwä iqueqä äwiŋqequ, Dŋä Äŋguä Ique päsättqämätä iqanŋa, ga Dŋä Äŋguä Iqu, huiwä ique päsättqämätä itqäüä. Iutaŋi, iquaqu mäkä-huŋqä pmetanŋiyitaŋi, hiqä hnjuahnjuä imäkanä-tpu ipiyä iuŋi, mimäkqä itqänä. 18 Inäqe he Dŋä Äŋguä Iqu emäkqanŋqä iunä qänaknä iquwi, ii tiinji. He kukŋuä-suqä iqueqä yäpä iqi mäpmeqä iqä.

19 Suqä, huiwä iqueqä äwiŋqeuta ätimäutŋqenqä näqŋqä äyä etqänu. Iqua tiinji. Suqä qanä hiŋgi ikiqä, suqä kiyä matqä huizi imäkqä, suqä quvqä imäkqänqä äwqä maqänä ävauqeyi. 20 Ita, goti quanŋä iquau qonä woktäuqä, paaqä häsuäwä huitanä-huitanä imäkqä, mäkä-huŋqä imäkŋqänqä, kukŋuä mäkä-huŋqä, himä qui maqänä imäkqä, wiuŋqä äpakä ikiqä, huiuqä nätmätqenqä qeqä tqüä, quwqä-quwänqänä äwiŋqä, äkasuwä ätnäpiyitaŋi iväqŋqänqä. 21 Itanŋa ämaqä äŋguä pmetanŋuwä iquaunqä äwqä quvqä hiŋgi imäkqänqä, wainqä-eqä yänänäqŋqe ŋqänqä, yeewä iqä iu suqä quvqenä imäkqänqä, itanŋa suqä huitanä-huitanä huizi isua-pqe inä imäkqänqä ätqä. Inji nyi qänŋanä ae etkä imŋi, anŋumä tiinjä etqä. “Ämaqe, suqä eeqänänä nyi tä etqä tqauu imäkmitpqe, Goti Hanjuwä Iqunä miqä iuŋi, Iqutä anä mapmeqä ipnuwiqä.”

22 Inäqe Goti Iqueqä Dŋä Äŋguä Iqu, ne

inemäkqanqgetani, suqä tiinji imäkquatunqque. Ämaqä huizi iunqce aanä kuapanä winqänqä, yeeqänä iqänqä, äwqä hanuinä inqä pmeqänqä, äwqä tnäni maqänä mimäkqä iqänqä, ämaqeu yätamäkqä vqänqä, suqä änguinqä ämotqueqänqä, itanğa kuknuä ätätanä qäyunä imäkqänqä. ²³ Itanğa quami qeiqinyä pmeqänqä, neqä-neuä änguanä minqänqce. Inji kuknuä-suqä iutanä hnqu, suqä änguaä tquaunji, pmua imäkqänqce, aanqce. ²⁴ Qokä-apäkä Kraisi Jisasi Iqueqänä ae enjuwi, qu suqä huiwä iqueqä äwinqceuta ätimäutnqce, zä-huätati äuepiyitani, qäpu ae ekuwi.

²⁵ Ne hänä äpmejqce, Dnjä Änguaä Iquesa äpmejqcu-qae, qanji, Iqueqä äwinqä iunä uwquatunquänänji. ²⁶ Inji ne quikuä ptqä äqänätanä, yoqä haqä mämamaunqä yatunqce. Neqä-neuanji, quvqä itquatnätanä, mäkänqä minqä pa iquatunqce. Itanğa hnquauqä änguaä äpmejuwä iunqä, äwqä quvqä hinji mimäkqä pa iquatunqce.

6

Suqä yätamäkqä inqenqä

¹ Nyämaqäüä, heyämaqä hesanä hnqu suqä quvqä äyä imäkqanji äqunäjuwi, Dnjä Änguaä Iqu he naqä yäüä ae emäkqä iquenä, ämaqä quvqä iinjä imäkqä iquenji, yätamäkqä qeiqinyä äväpu, jänä iwimäkpnqce. Itanji yamwiqce, he-pqce inä emeqä dinqce, änguanä mimbu. ² Heyämaqä hnqua hanä-iqä äki-äki ämequwi, he heqäänä imäkmbu, yätamäkqä imbnqce. Inji

he iinjä imäkquwi, ii Kraisi Iqueä suqeuni, qänaknä qäyunä iqä. ³ Ämaqä yoqä maeqä hñqu, “Nyi yoqä naqä-täñunjqä” kñuä indqänätñqä iqu, ämaqä naqä-qakuä-qu ma, iqueqä-kiuä quañgä imäkñgi. ⁴ Ämaqä hñqunä-hñqunäñi, iqu iqueqä wäunüä imäkätäqä iunji, ‘Äñguä imäkqändiyä, ä quvqä imäkqändiyä’ täqe, kiuä ganä iwäsänätñqe. Inji äñguä enqe, iuta aquvänä ipñqe. Hñquququauqä di, ‘Äänä imäkätqätpiyä’ tpu, hiñuä ämäqunäpu, miwäsäuqä ipñqe. ⁵ Ii tiinjä etañgiyi. Ämaqä hñqunä-hñqunä, iqueqä wäunüä-täñi. Wäunüä ique qäyunä imäkätñqe, ii kiqe.

⁶ Ämaqä hñqu, Jisasi Iqueä kukñuinqä näqñqä etapqañgutqe, heqä nätmätqä äñguä äänä ämenuwitani, hui yätamakqä wipñqänänji.

Ymisañä vowä äqutäupu äptqenqä

⁷ He hiqä-hiuä hiñi-hiñi imäknäpu, ‘Ne iinji Goti Ique itquequnä’ kñuä heyäti. Hmanji, he iinji änä mimäkqä ipnä. Tiinjä eä. Hñqu kiqä wäunüä iunji, ymisañä uwqä vowi äkitañä äki äqutätqä enqe, kiqä häukui, qäyutaninä wiqañguti ämetä guänä. ⁸ Ämaqä hñqu, huiwä iqueqä äwiñqä iunä qänaknä imitätqe, zä-häukuä quvqä äwiqä-panä iinjä etä, qui hämänä imäknäniqe. Injäqe iqu, Dñä Äñguä Iqueqä äwiñqä iunä qänaknä imitätqe, inji zä-häukuä äñguä äwiqä-manji, iquesañi, iqueqä häñä hea ique-ique pmeqe ämeniqe. ⁹ Itañgi ne suqä äñgui imäkqañqe, enyqä miqä iquatunquänänji. Inji Goti Iqu, Iqueqä

hea qäyünä ätimäutqanqce, ne enyqä miqä imitatque, ymisanjä ängui ämequäpani, ämenique. ¹⁰ Itanji ne ämaqä hui, ique yätamäqkä vqenqä wiŋganji äqunqque, yipäqŋqenä miqä, hämänä vquatunqce. Itanga neqä Jisasi Iquenyqä quuvqä anä eqiyätunquä iquaunji, ne yänjä äqänanä yätamäqkä vquatunqce.

Huiwä häuä ktäunqätä, maktäunqätäni, hiŋginqä enqä-paniqä

¹¹ Nyi henyqä tuwanuä ätnämäuqä iqueni, yäpakä mänjini tuwanuä naqänänjä-quani,* nqä hipaitä äqiyqce.

¹² He qätä änguänä nyipiyä. Ämaqä hiqä huiwi häuä ktäunqänqä kicutätmä eyätqänuwä iqua, “Ne Kraisi Iqueqä zä-huätatinqä awä ätuätunquä iutanji, hanjä-iqä metunqce mänenqanqiyqä” knuä vqanji, ämaqä huizindi, qunqä yeeqä wipnqä dinqä, i eyätqänäuä.

¹³ Ämaqä iinjä iqua, huiwä yuunqä-tänjä qäyä epu, kuknuä-suqeunji qänaknäni miqä itqänäuä. Iqua heyaqä huiwi häuä hiŋginä ektäupiyä iuta, ämaqeucä hiŋuä iqinji, yoqä naqä mapnqä äwinyätqänä. ¹⁴ Nqä-näuäni, nyi nqä yoqetä, ä ämaqä hnqueqetä, haqä mämaeqä itmä, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä zä-huätatinqänä aquvänä itmä, Iqueqä yogenä haqeqä mamäuqämqce. Kraisi Iqu, zä-huätati

* **6:11** Kuknuä tqce, Poli iqu kiqä-kiuä äqäkqce. Hitunqita tqinyqce, iqueqä yätamäqkä vqä hnqu Poli iqueqä kuknuä äqäkqce. Näqŋqä-tänjä hnqua knui, Poli iqueqä hiŋui quvqä etanji, tuwanuä naqänänjä-quau äqäkqeqä, indqänätqänjä.

äunätä äpäkonätäqetani, nyi nätmatqä qua täutanä, hiñgiñqä enqä-panä äqunqce. Itanga, qua täutanä iquauqä hiñuä iqini, nyi ämaqä hiñgiñqunjqä. ¹⁵ Itanga suqä huiwä häuä ktäunqä iqutä, ä häuä maktäunqä iqutäni, ii nätmätqä hiñgiñqä enqä-paniqä. Ne Goti Iquesa hänä-pmeqä änyä-häñi ämetunqce, ii nätmatqä naqänäñi äyuwä. ¹⁶ Ämaqä äkisqu-äkisqu, nätmatqä naqänäñä ii a äqätpu, qänaknä itqäñuwä iqua, Naqä Iqu, quwqä äwqä hanuä imbiñqä iwimäkätä, Iqueqä qeqä-imänqeta, qeiqinyä iwitquequätñqä änyingiyä. Iqua Goti Iqueqä ämaqä Israitqä naqä-qakuä iquayi.

¹⁷ Nyaqä kukñuä yäpaki tiinjqä. Ämaqä nyi ñqä huiwä täu yuunqä ae ändapätqäñuwi, ii Jisasi Iqueqä wäunqä-wiyqä-qunä etanqceñqä ämotquenä. I etanqi, ämaqä hñqu nyi hanä-iqä anqumä dapqäñqce, manyingqiyä. ¹⁸ Nqä nyämaqäüä, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqu, Iqueqä qeqä imänqeta, hiqä quuvqce, ängguä hiñgi emäkquätñqä änyingiyä. Ii naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

Goti Hanjuwä Iqueqä Kuknui
The New Testament in the Menya language of Papua
New Guinea

Nupela Testamen long tokples Menya long Niugini

copyright © 2017 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Menya

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures. Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2021-07-12

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 5 May 2021

b1d968ea-da2d-5306-b214-e238bbf38aac